

Bijlage 3
Factsheets AO gewasbeschermingsmiddelen, 6 juni 2019

Leeswijzer:

In dit document treft u 20 factsheets aan. De factsheets vallen onder 3 hoofdthema's. Onder elk hoofdthema zijn de bijbehorende factsheets, opgesomd in alfabetische volgorde.

1. Buiten reikwijdte verzoek

- | [redacted]
- | [redacted]
- | [redacted]
- | [redacted]
- | [redacted]

2. Goedkeuring van stoffen en toelating van middelen

- **Bijenrichtsnoer**

- Buiten reikwijdte verzoek

| [redacted]

- **Hormoonverstorende stoffen**

- Buiten reikwijdte verzoek

| [redacted]

| [redacted]

| [redacted]

| [redacted]

3. Gebruik van gewasbeschermingsmiddelen

Buiten reikwijdte verzoek

- **Azolenresistentie**

- **Cumulatie**

| [redacted]

| [redacted]

- **Omwonenden - Blootstellingsonderzoek (IenW voert het woord)**

1. Visie en verduurzaming

Buiten re kwijde verzoek

Buiten re kwijde

- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]

[Redacted text]

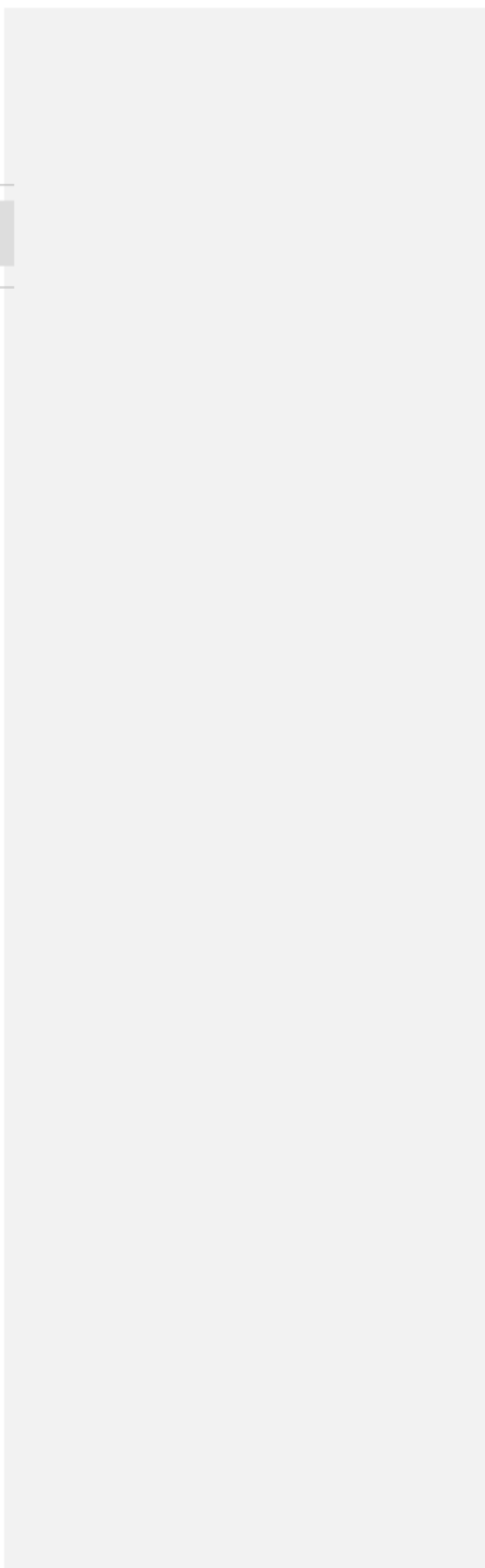
- █ [Redacted text]

- █ [Redacted text]

- █ [Redacted text]

- █ [Redacted text]

- █ [Redacted text]

Buiten reikwijdte verzoek

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

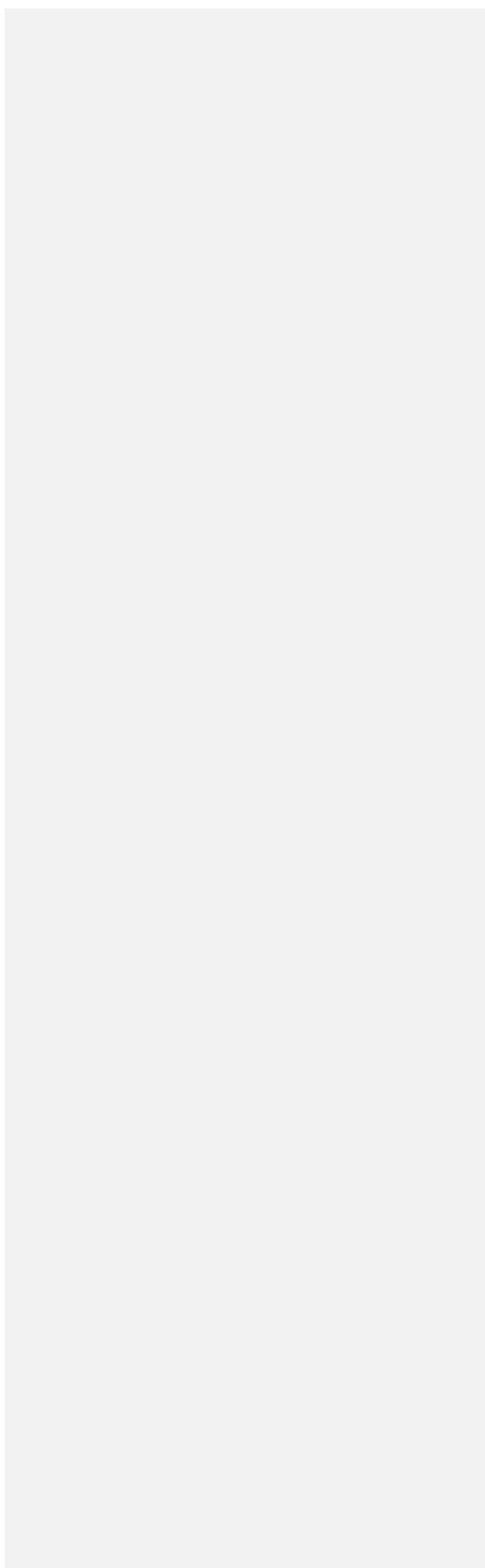
[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

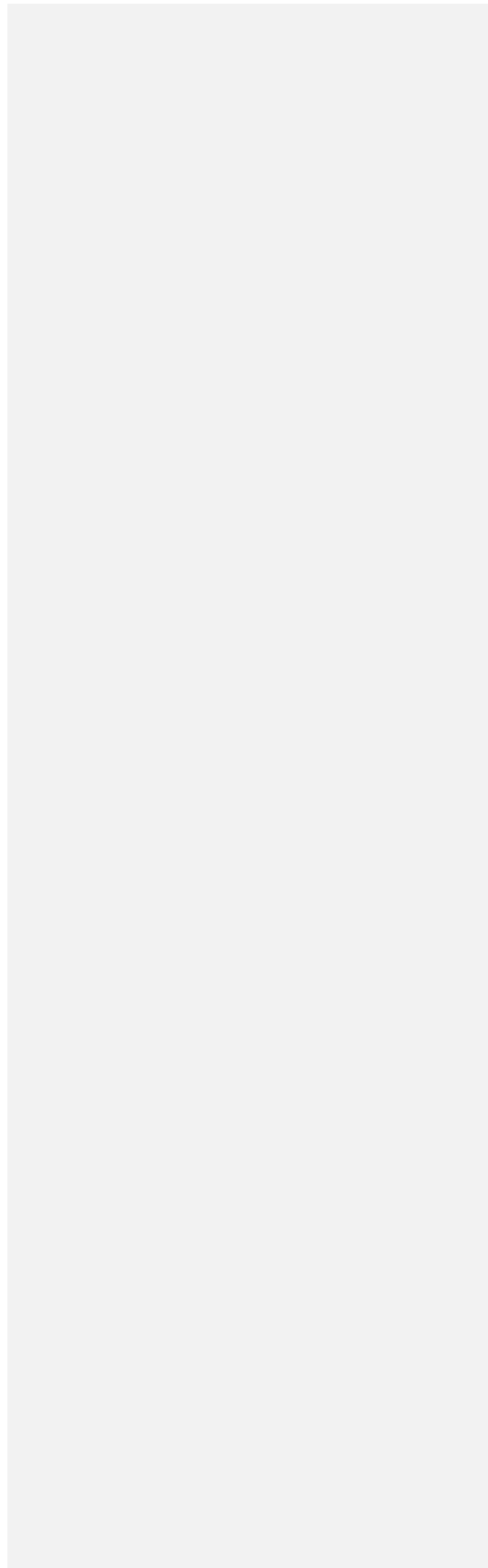
[Redacted]

[Redacted]

Buiten reikwijdte verzoek

■

Buiten re kwijde verzoek

Buiten rekwijde

- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]

- [Redacted text]
- [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]
- █ [Redacted text]

¹ Experts Nationaux Detachés

Buiten reikwijdte verzoek

Formatted: Dutch (Netherlands)

Buiten reikwijdte verzoek

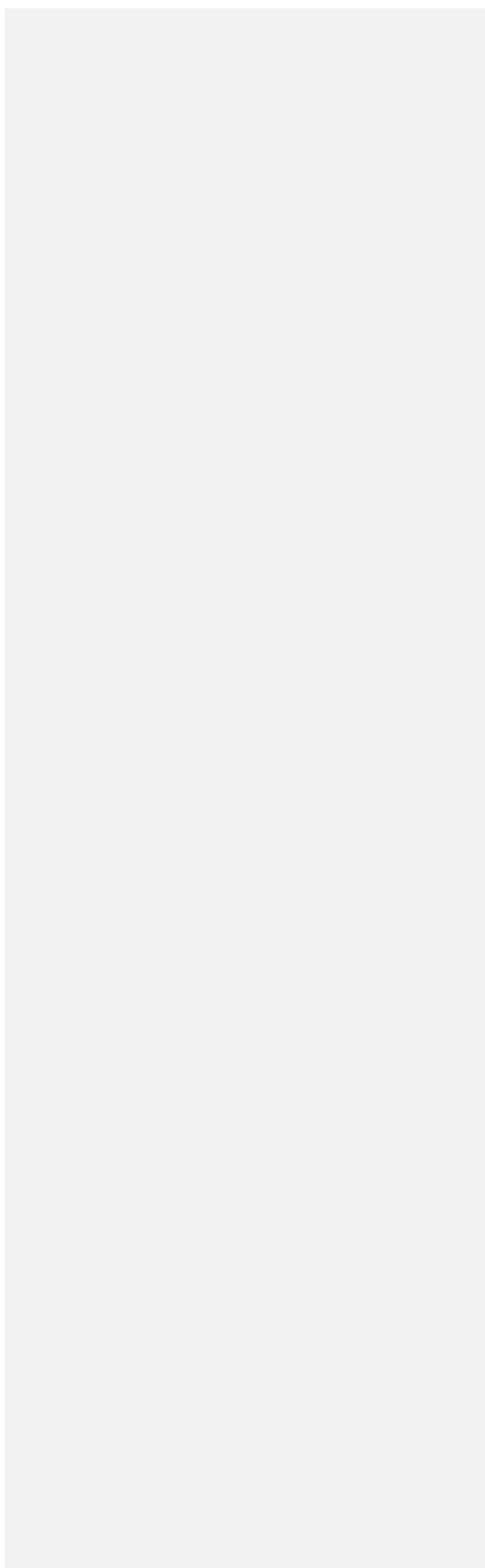
[Redacted text block 1]

[Redacted text block 2]

[Redacted text block 3]

[Redacted text block 4]

[Redacted text block 5]

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte verzoek

- [Redacted]
- [Redacted]

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

[Redacted]

Formatted: Font: 11 pt
Formatted: Bulleted + Level: 1 + Aligned at: 0 cm + Indent at: 0,63 cm

Formatted: Dutch (Netherlands)

Commented [A1]: Buiten reikwijdte verzoek
[Redacted]

Buiten reikwijdte verzoek

[Redacted text block 1]

[Redacted text block 2]

[Redacted text block 3]

[Redacted text block 4]

[Redacted text block 5]

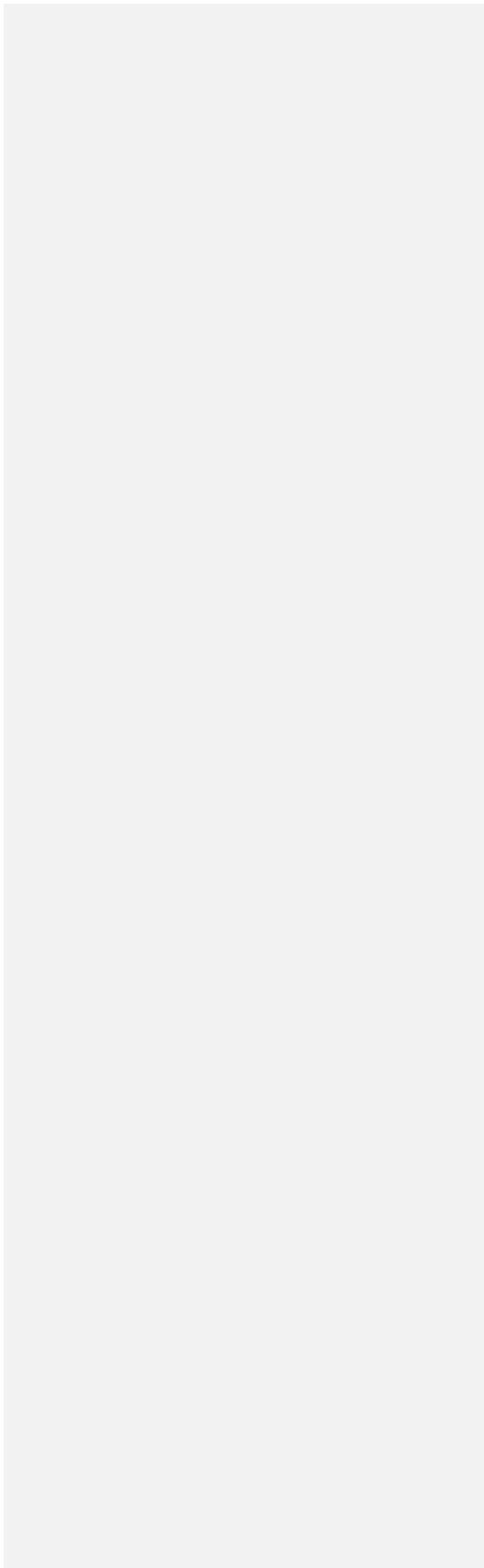
[Redacted text block 6]

- | [Redacted list item 1]
- | [Redacted list item 2]
- | [Redacted list item 3]
- | [Redacted list item 4]
- | [Redacted list item 5]
- | [Redacted list item 6]
- | [Redacted list item 7]
- | [Redacted list item 8]
- | [Redacted list item 9]
- | [Redacted list item 10]
- | [Redacted list item 11]
- | [Redacted list item 12]
- | [Redacted list item 13]
- | [Redacted list item 14]
- | [Redacted list item 15]
- | [Redacted list item 16]
- | [Redacted list item 17]
- | [Redacted list item 18]
- | [Redacted list item 19]
- | [Redacted list item 20]

[Redacted callout box text]

reikwijdte verzoek

[Redacted text block containing multiple lines of obscured content]

Buiten reikwijdte verzoek

Buiten reikwijdte

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

[Redacted]

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

[Redacted]

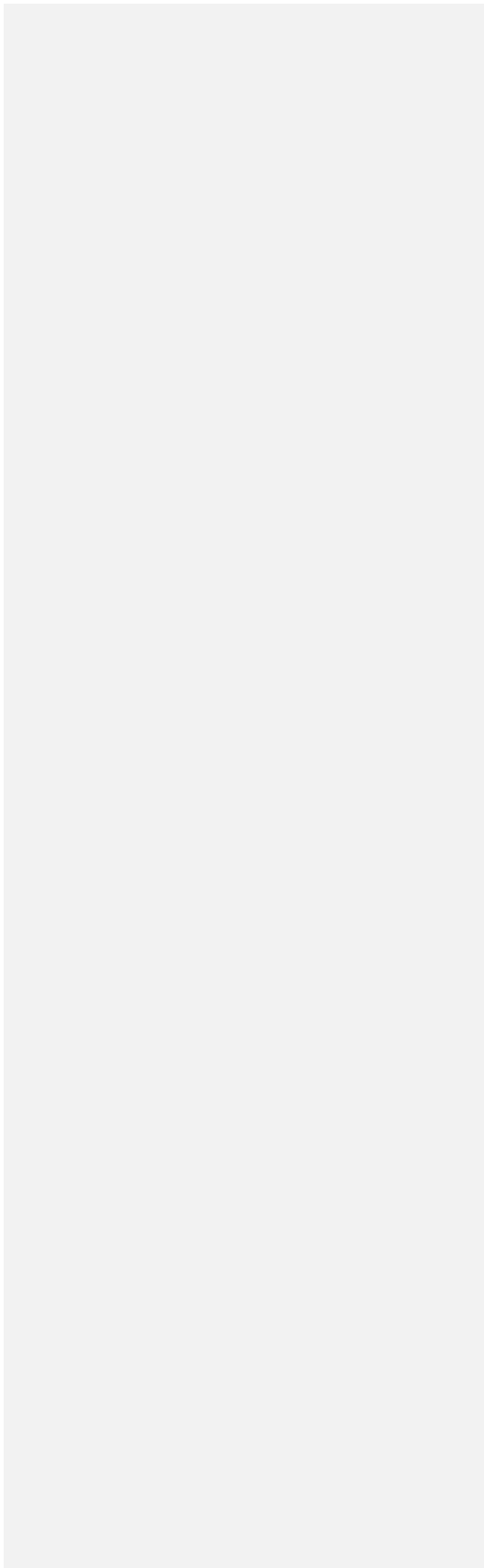
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

[Redacted]

- [Redacted]

Buiten reikwijdte verzoek

[Redacted text block containing multiple paragraphs of obscured content]

Buiten re kwijde verzoek

Buiten re kwijde

[Redacted text block]

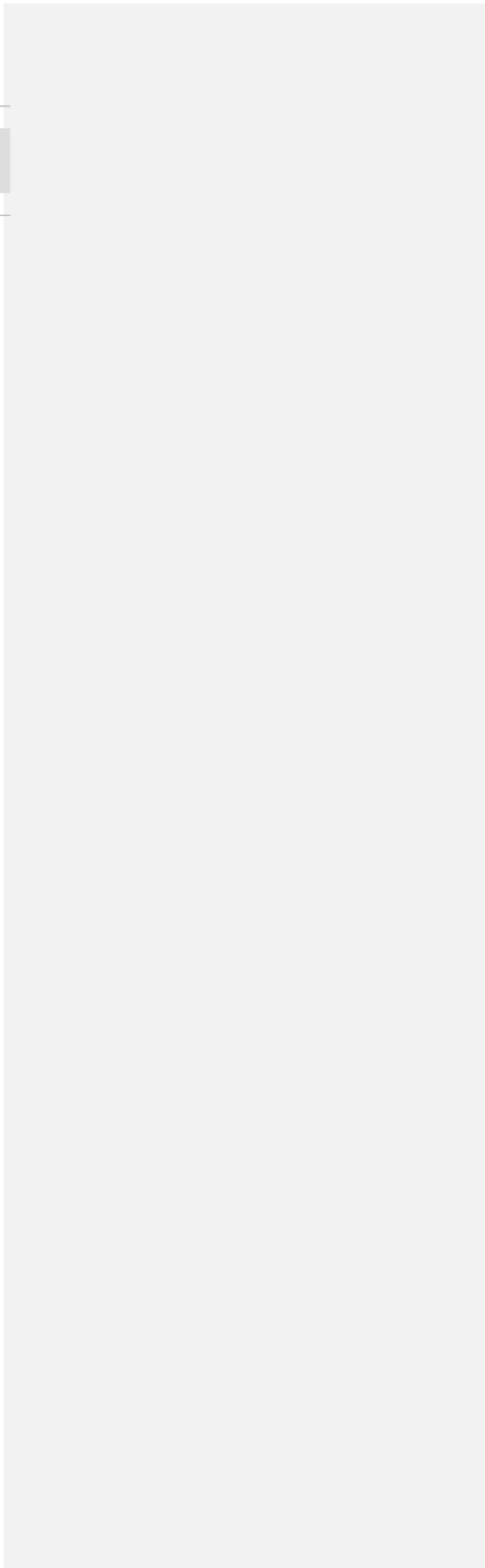
[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

Buiten reikwijdte verzoek

[Redacted text block]

[Redacted text block]

- [Redacted list item]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

- [Redacted list item]

[Redacted text block]

- [Redacted list item]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

- [Redacted list item]

[Redacted text block]

- [Redacted list item]

[Redacted text block]

- [Redacted list item]

[Redacted text block]

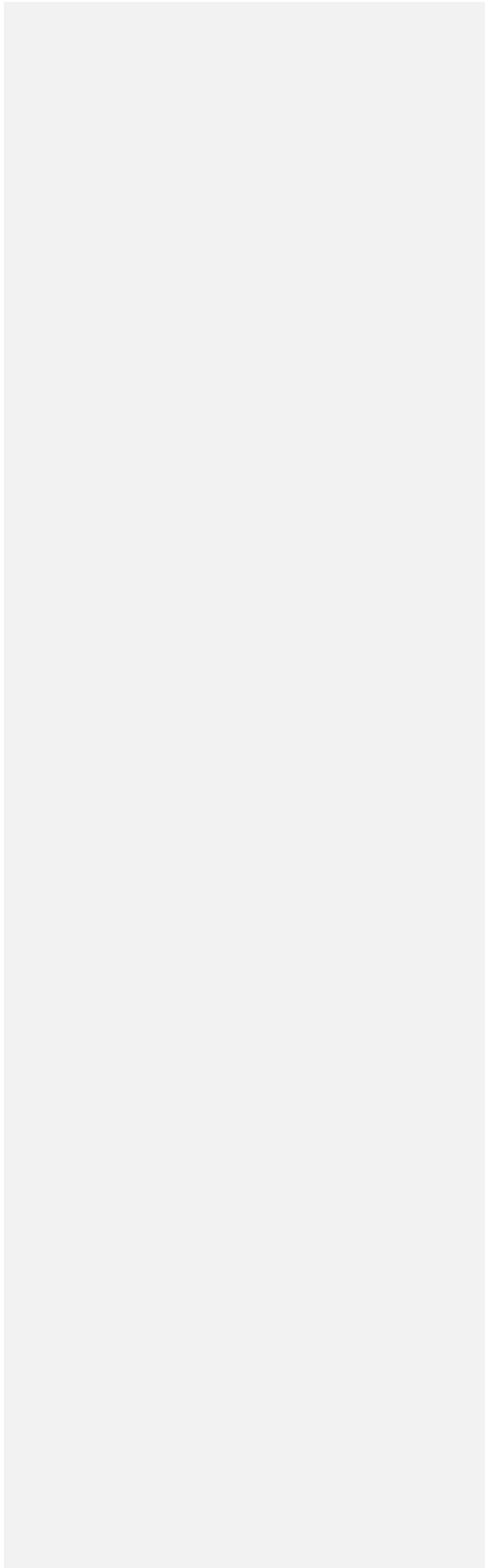
- [Redacted list item]

[Redacted text block]

- [Redacted sub-item]

- [Redacted sub-item]

- [Redacted sub-item]

Bijenrichtsnoer

1 Kern

- het EFSA richtsnoer voor bijen ('Guidance Document on the risk assessment of plant protection products on bees (*Apis mellifera*, *Bombus* spp. and solitary bees)) uit 2014 (datum van laatste aanpassing), geeft richting aan het invullen van het toetsingskader voor bijen. Op deze wijze is geharmoniseerd beoordelen in alle lidstaten mogelijk.
- Het richtsnoer is nog niet Europees vastgesteld ('take note') en wordt zodoende, volgens de geldende procedures, nog niet gebruikt als leidend richtsnoer.
- Binnen de EU bestaat nog discussie over de uitvoerbaarheid van het Bijenrichtsnoer omdat onderdelen ervan bij de totstandkoming erg conservatief zijn vastgesteld.
- Omdat de Europese Commissie (EC) op korte termijn geen verschuiving ziet in de posities van lidstaten, zal de EC nu voorstellen de gefaseerde invoering van het Bijenrichtsnoer aan te passen. U heeft aangegeven dit voorstel van de EC te steunen.
- Dit betekent dat de onderdelen waar consensus over heerst eerst worden ingevoerd en dat EFSA tegelijkertijd een mandaat krijgt om het Bijenrichtsnoer op de onderdelen waarop door lidstaten bezwaren zijn geuit, binnen 2 jaar uit te werken en in lijn te brengen met de huidige stand der wetenschap. Hierna treedt ook dit deel van het Bijenrichtsnoer in werking.
- Met dit compromisvoorstel wordt een stap gezet in de verbetering van de bescherming van bijen door de niet-problematische delen van het Bijenrichtsnoer op korte termijn te implementeren.
- Besluitvorming wordt nu op zijn vroegst in juli 2019 verwacht.
- Wanneer het voorstel van de EC niet door de lidstaten wordt aangenomen, zal het naar verwachting minimaal een jaar duren voordat er een nieuw voorstel ter besluitvorming op tafel ligt. Voor een directe invoering van het gehele bijenrichtsnoer (zonder implementatieplan) is binnen de EU momenteel geen meerderheid.
- Het lid Ouwehand (PvdD) heeft u Kamervragen gesteld over het proces rond het Bijenrichtsnoer. U heeft hier op 13 maart 2019 op geantwoord (Kenmerk 2019D10214).
- Op 4 april 2019 publiceerde Follow The Money (FTM) een artikel waarin enkele uitspraken stonden over de inbreng van de Nederlandse delegatie in EU overleg (SCoPAFF gewasbescherming) inzake een bijenrichtsnoer. In het artikel van FTM wordt gesteld dat de Kamer onjuist geïnformeerd zou zijn over de Nederlandse inzet en dat U zich zou laten leiden door de lobby vanuit de industrie. U heeft hier op 9 april 2019 per brief op gereageerd richting de Kamer (Kamerstuk 27858, nr. 446).
- Naar aanleiding van een toezegging in het AO Landbouw- en Visserijraad van 10 april 2019 heeft u op 18 april de Kamer geïnformeerd over de tijdlijn aangaande de Nederlandse inbreng bij de totstandkoming van het bijenrichtsnoer sinds 2012 met daarbij afschriften van het Nederlands ingebrachte commentaar (Kamerstuk 27858, nr. 451).
- Op 21 mei 2019 is een motie van het Lid Ouwehand (PvdD) aangenomen waarin u wordt opgeroepen om zich in te zetten voor de benodigde aanscherping, en dus voor inwerkingtreding van het bijenrichtsnoer als geheel, inclusief de tests op het gebied van chronische toxiciteit en de gevolgen voor solitaire bijen en hommels, uiterlijk eind 2019.

2 Achtergrond en stand van zaken

- De risico's van werkzame stoffen en gewasbeschermingsmiddelen voor bijen worden momenteel beoordeeld conform een EU Guidance (on terrestrial ecotoxicology) uit 2002 en een EPPO standaard uit 2010. Er wordt binnen Europa al geruime tijd gediscussieerd over het vaststellen van een specifiek Bijenrichtsnoer.
- Voor de tussentijdse herbeoordeling van de drie neonicotinoïden (clothianidin, imidacloprid en thiamethoxam) die plaatsvond op initiatief van de Commissie, heeft EFSA gebruik gemaakt van het nog niet vastgestelde bijenrichtsnoer. Dit om de laatste stand der wetenschap toe te passen op het gebied van de beoordeling van risico's voor bijen.

- Sinds de totstandkoming van het EFSA Bijenrichtsnoer in 2013 is het document nog niet vastgesteld door het Permanent Comité van de lidstaten en wordt zodoende niet geharmoniseerd toegepast als richtsnoer. Dit omdat een groot aantal lidstaten onderdelen van het document niet uitvoerbaar vinden, omdat drempelwaarden destijds erg conservatief zijn vastgesteld. Bovendien ontbreken voor bepaalde onderdelen nog gestandaardiseerde testmethoden, zoals voor solitaire bijen.
- Voor de tussentijdse herbeoordeling van de 3 neonicotinoiden was de uitvoerbaarheid minder relevant omdat voor deze in de publiciteit staande stoffen via een 'data call' veel wetenschappelijke informatie beschikbaar kwam, waardoor de benodigde informatie niet nieuw hoefde te worden gegenereerd.
- Genoemde bezwaren zijn onder andere de grenswaarden voor de chronische toxiciteit voor honingbijen en de gehanteerde veiligheidsfactoren voor hommels en solitaire bijen. Verder is de afgelopen jaren nieuwe wetenschappelijke informatie beschikbaar gekomen die in het Bijenrichtsnoer moet worden verwerkt.
- Het onderzoek van de WUR naar beoordelingsmethodieken op bijen en hommels, dat in opdracht van LNV wordt uitgevoerd, draagt hieraan bij. Voor solitaire bijen vergt dit een grotere opgave want hiervoor is meer kennisopbouw nodig.
- De Nederlandse inbreng op het Guidance document is gebaseerd op de adviezen van het Ctgb. Het Ctgb adviseert in het geval van richtsnoeren en beoordelingscriteria op basis van zijn technisch-wetenschappelijke deskundigheid over de kwaliteit en de praktische uitvoerbaarheid ervan.
- NL inbreng:
 - Bij de totstandkoming van het bijenrichtsnoer zijn het Ctgb en de WUR betrokken geweest als deelnemer van de begeleidende EU-werkgroep.
 - Nederland was in 2013 een van de initiatiefnemers voor een EU expert-workshop over het Bijenrichtsnoer. Belangrijkste conclusie van deze workshop was dat het richtsnoer niet meteen en volledig kon worden geïmplementeerd, maar dat een gefaseerde implementatie nodig was.
 - In 2016 en 2017 heeft Nederland commentaar aangeleverd richting de EC en al gepleit om de onderdelen te implementeren waarover overeenstemming bestaat en EFSA mandaat te verstrekken voor herziening van de overige onderdelen.
 - In september 2018 heeft Nederland commentaar aangeleverd richting de EC (op 9 april naar de Kamer gestuurd).
 - In november 2018 heeft Nederland commentaar aangeleverd, inhoudelijk in lijn met het commentaar van september 2018. Bij dit commentaar werd gepleit voor harde deadlines voor de herziening van het richtsnoer door EFSA. (op 9 april aan de Kamer gestuurd)
- Gelijktijdig met het voorstel voor de gefaseerde invoering van het bijenrichtsnoer wordt in de EU gestemd worden over de aanpassing van de Uniforme Beginselen waarin de beoordelingseisen voor bijen worden verankerd.

3 Nederlands standpunt

- Nederland heeft bij de EC aangedrongen op het zo spoedig mogelijk vaststellen van het Bijenrichtsnoer als toetsingskader met daarbij een gefaseerde invoering van de onderdelen waarover consensus bestaat en heeft hier altijd actief aan bijgedragen, onder andere door inbreng van experts in de Europese werkgroep en in OESO-verband (ontwikkelen en vaststellen van gestandaardiseerde testmethoden) op mondiale schaal.
- Nederland heeft aangegeven dat de praktische toepassing van het Bijenrichtsnoer kan worden verbeterd en dat mandaat kan worden verleend aan EFSA om samen met experts de problematische onderdelen van het Bijenrichtsnoer opnieuw tegen het licht te houden aan de hand van de laatste wetenschappelijke inzichten.
- Nederland is voorstander van gefaseerde invoering van het Bijenrichtsnoer omdat hiermee consensus tussen de lidstaten wordt bereikt. Hiermee komt een einde aan een jarenlange patstelling.

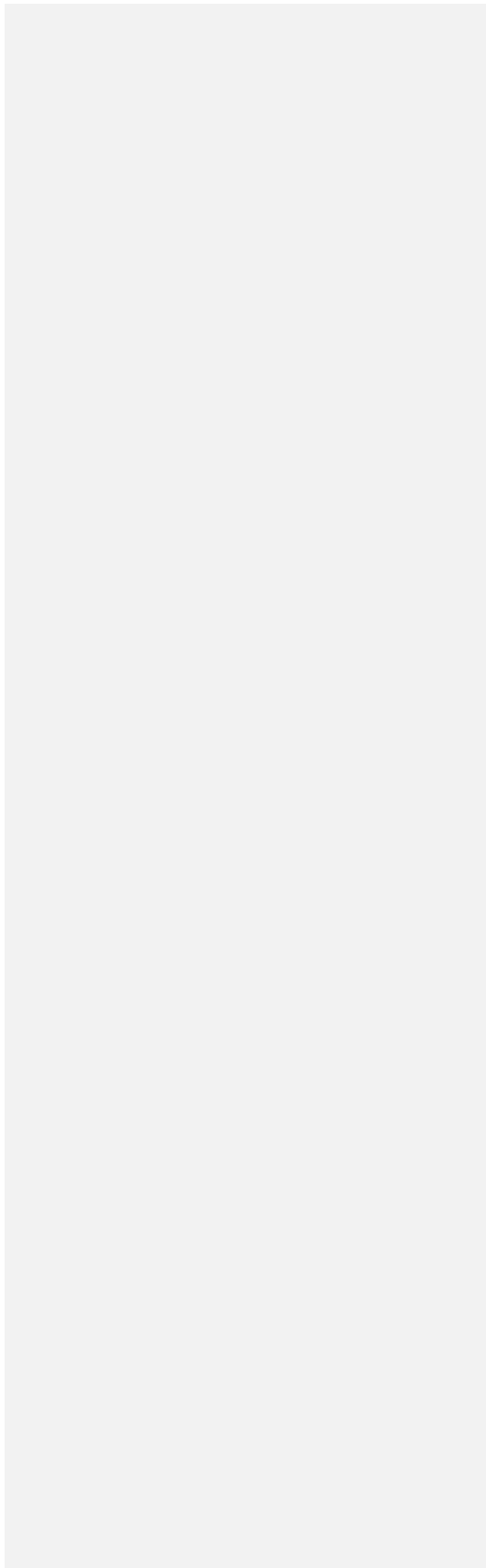
4 Krachtenveld

• 5.2.1 Woo
[Redacted text]

[Redacted text]

3 Spreeklijn

• 5.2.1 Woo
[Redacted text]

Buiten reikwijdte verzoek

Buiten reikwijdte

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

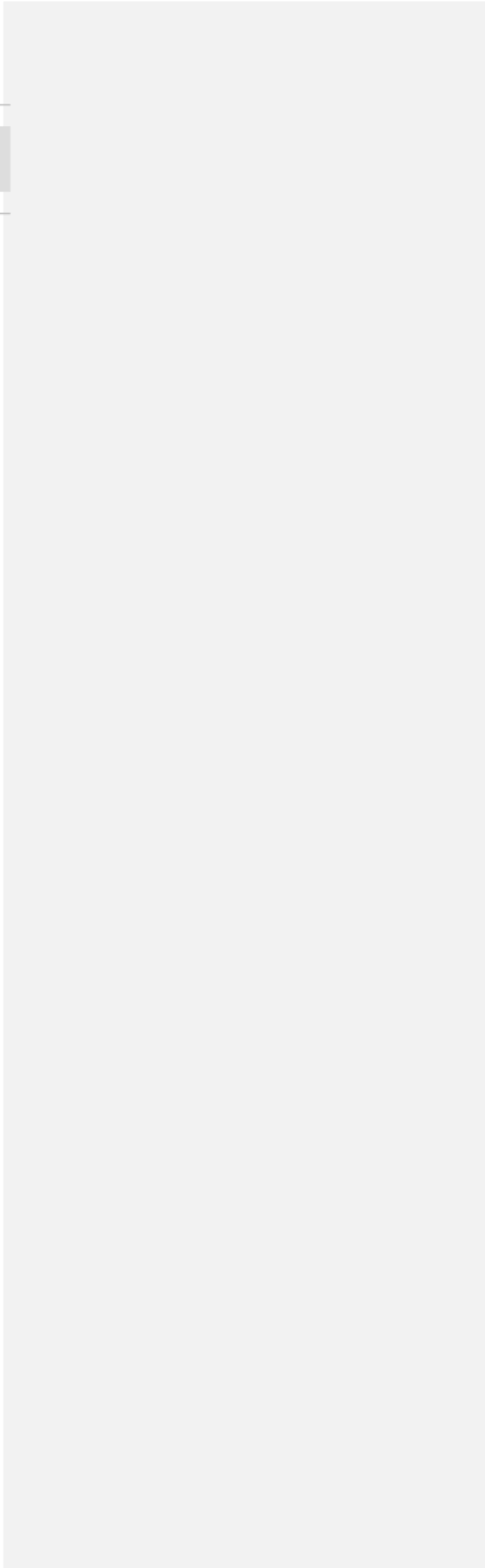
[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

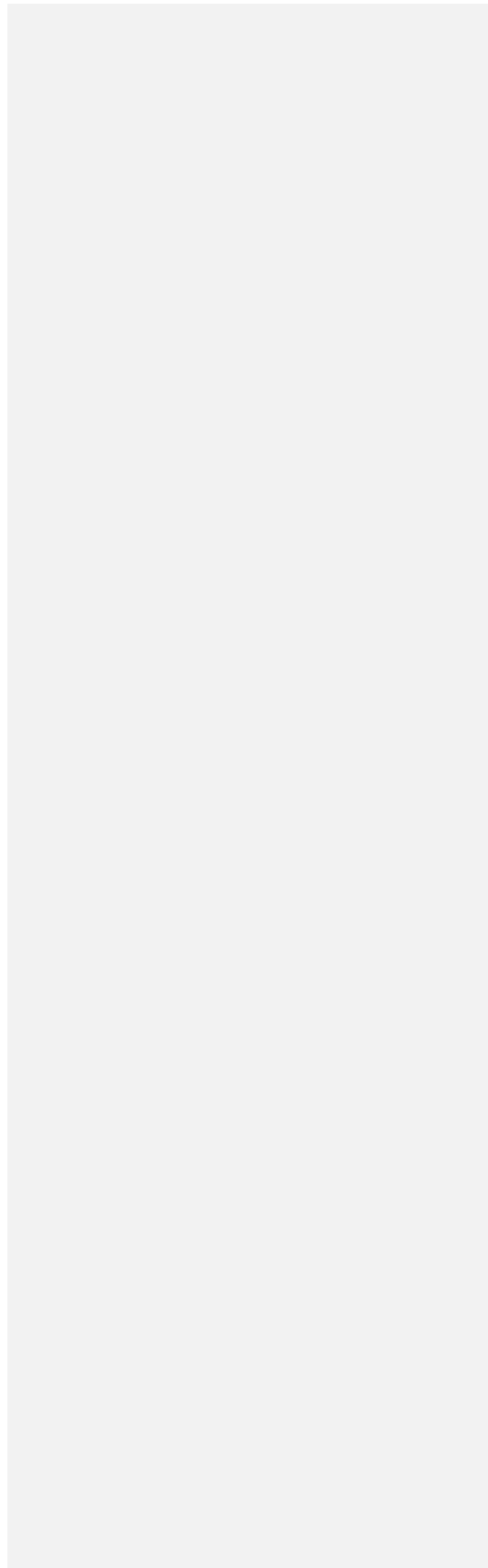
[Redacted text block]

[Redacted text block]

Buiten reikwijdte verzoek

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

Buiten reikwijdte verzoek

Buiten reikw

[Redacted text block]

[Redacted text line]

[Redacted text line]

[Redacted text block]

Buiten reikwijdte verzoek

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text in callout box]

[Redacted text in callout box]

- **Buiten reikwijdte verzoek**
[Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

Commented [Redacted]: Buiten reikwijdte verzoek
[Redacted]

Hormoonverstorende stoffen

1. Kern

- In de Standing Committee on Plants, Animals Food en Feed (SCoPAFF) is op 13 december 2017 een voorstel door de lidstaten aangenomen met aangepaste wetenschappelijke criteria om hormoonverstorende stoffen te identificeren op basis van de Europese gewasbeschermingsverordening (EG) nr. 1107/2009.
- Deze criteria hebben tot gevolg dat werkzame stoffen die (potentieel) hormoonverstorend zijn voor mensen niet toelaatbaar zijn als gewasbeschermingsmiddel en niet verder worden beoordeeld (vallen meteen af), tenzij er sprake is van een verwaarloosbare blootstelling.

2. Achtergrond en stand van zaken

- De Europese Commissie heeft op 15 juni 2016 het eerste voorstel gedaan voor criteria om hormoonverstorende stoffen te identificeren. Begin september 2016 heeft het kabinet een BNC-fiche met het kabinetsstandpunt naar de Tweede Kamer gestuurd.
- Op 4 juli 2017 hebben de lidstaten ingestemd met het voorstel van de Europese Commissie, inclusief de uitzonderingsmogelijkheid voor werkzame stoffen met een beoogde hormoonverstorende werking tegen ongewervelde doelorganismen waarbij hormoonverstorende effecten tegen andere organismen uit dezelfde groep (phylum) niet zouden worden meegenomen. Dit betrof de zogenaamde "phylum-clausule", wordt uitgegaan van 've-waarloosbaar risico'. Deze uitzonderingsmogelijkheid is tevens in lijn met de uitzonderingsmogelijkheid binnen de Biocidenverordening.
- Het Europese Parlement heeft op 3 oktober 2017 tegen het voorstel van de Europese Commissie gestemd. De reden was dat het Europees Parlement meent dat de Europese Commissie met de uitzonderingsbepaling buiten diens mandaat is gegaan. De uitzonderingsclausule zou het mogelijk hebben gemaakt om een groep werkzame stoffen die bedoeld zijn om hormoonverstorend te werken op bepaalde doelwitorganismen – bijvoorbeeld insectengroeiregulators – en uitsluitend een dergelijke werking hebben op ongewervelde organismen binnen dezelfde groep wel goed te keuren. Risico gebaseerd te beoordelen zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de veiligheid voor mens, dier en milieu. Middelen op basis van dergelijke stoffen passen goed binnen geïntegreerde bestrijding van ziekten, plagen en onkruiden.
- De Europese Commissie heeft vervolgens op 13 december 2017 een nieuw voorstel aan de lidstaten ter stemming voorgelegd, waar de phylum-clausule uitzonderingsmogelijkheid van 'verwaarloosbaar risico' niet meer was opgenomen. De Europese Commissie wil hiermee tegemoet komen aan de kritiek van het Europees Parlement.
- De Europese Commissie heeft destijds al aangekondigd om de al bestaande uitzonderingsmogelijkheid waarbij wordt gekeken naar een 'verwaarloosbaar risico' later alsnog te willen opnemen om zo de uitzonderingsmogelijkheid weer in lijn brengen met de Biocidenverordening die ook uitgaat van "verwaarloosbaar risico". Nederland was een van de voorstanders van deze benadering. Uw Kamer ondersteunde deze inzet niet, waardoor Nederland vervolgens in deze discussie heeft aangegeven geen voorstander meer te zijn.
- De Europese Commissie heeft hierop aangegeven, gezien de uiteenlopende standpunten van de lidstaten, deze uitzonderingsmogelijkheid niet meer aan te passen.

3. Nederlands standpunt

- Nederland staat positief tegenover de inmiddels vastgestelde criteria, omdat ze zijn gebaseerd op de huidige stand van de wetenschap en daardoor beter zijn dan de interim-criteria die eerder werden gebruikt.
- Met de vaststelling van deze criteria is een nieuwe situatie ontstaan.

4. Krachtenveld

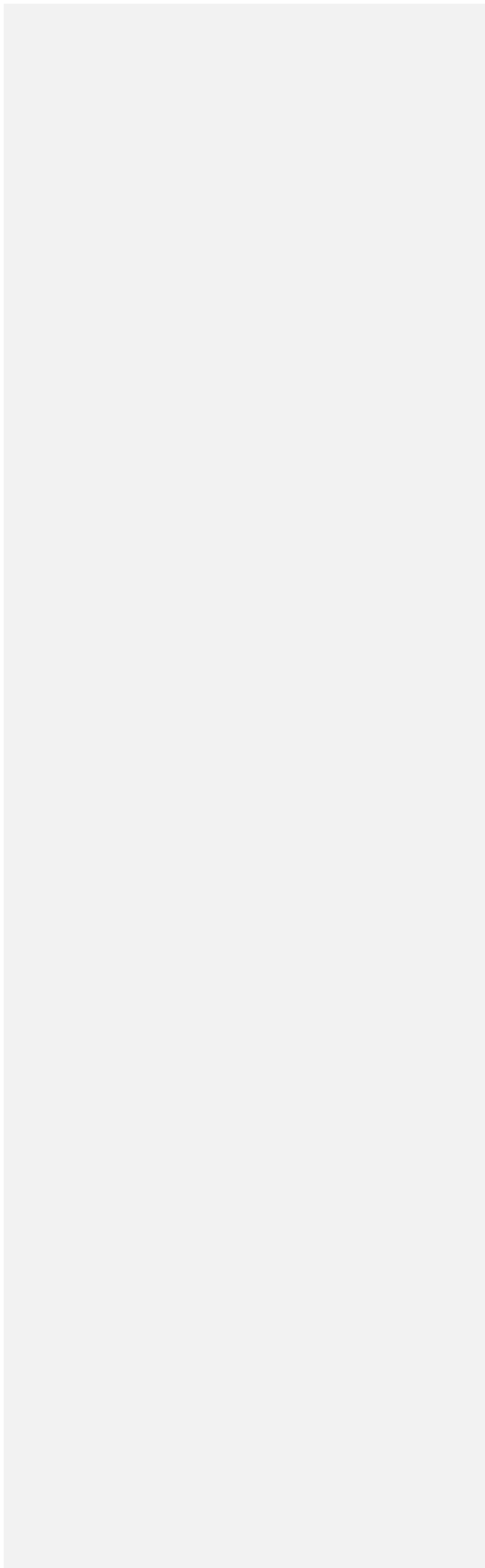
- [Redacted] 5.2.1 Woo [Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]

- █ [Redacted]
[Redacted]

[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]

5. Spreeklijn

- [Redacted] 5.2.1 Woo [Redacted]
[Redacted]
[Redacted]

Buiten reikwijdte verzoek

Buiten reikwijdte

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

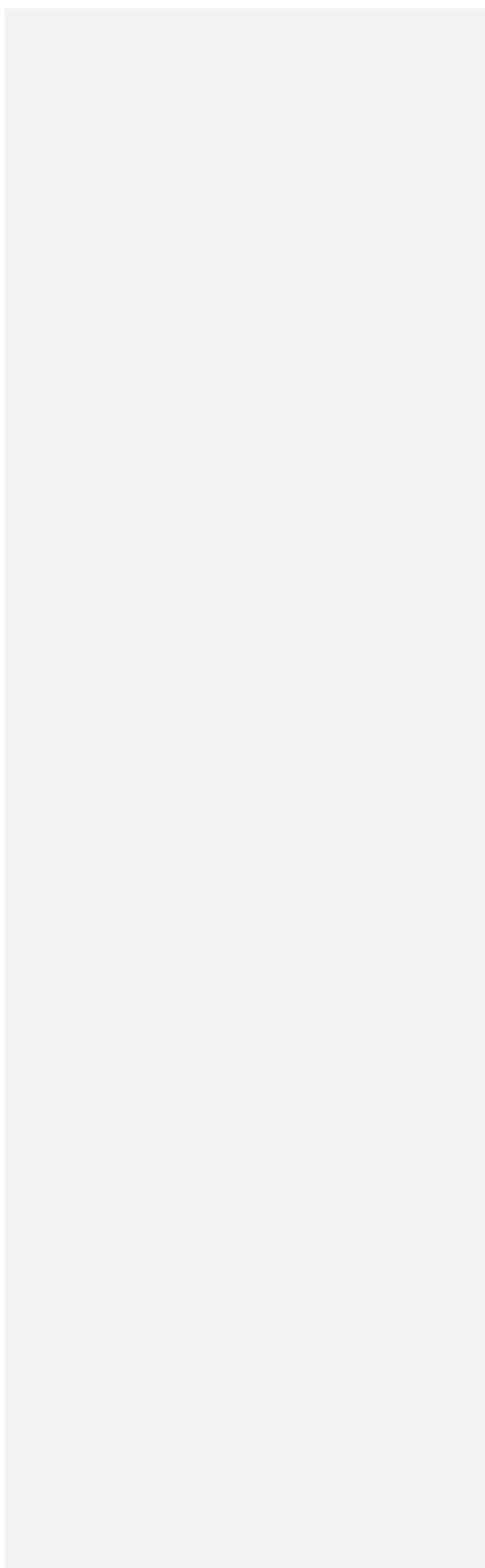
[Redacted text block]

Buiten reikwijdte verzoek
[Redacted text block]

[Redacted text block]

Buiten reikwijdte verzoek
[Redacted text block]

- [Redacted] Buiten reikwijdte verzoek [Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
- [Redacted]
[Redacted]
- [Redacted]
[Redacted]

Buiten reikw jdte verzoek

[Redacted text block]

[Redacted text in callout box]

[Redacted text block]

Buiten reikwijdte verzoek

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

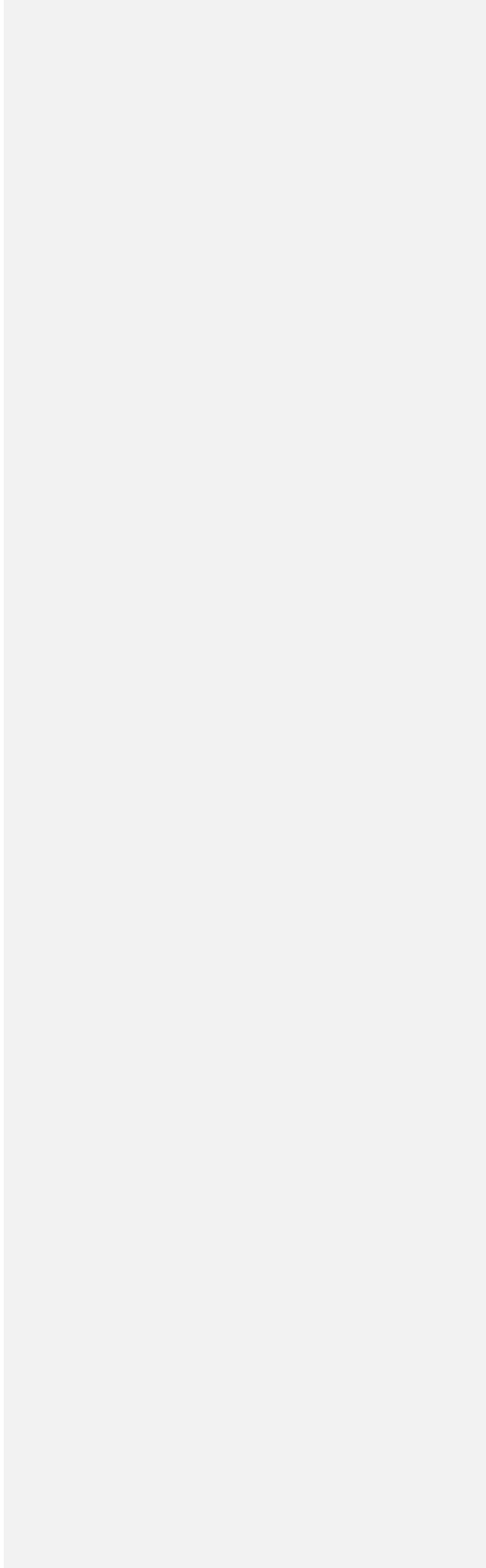
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

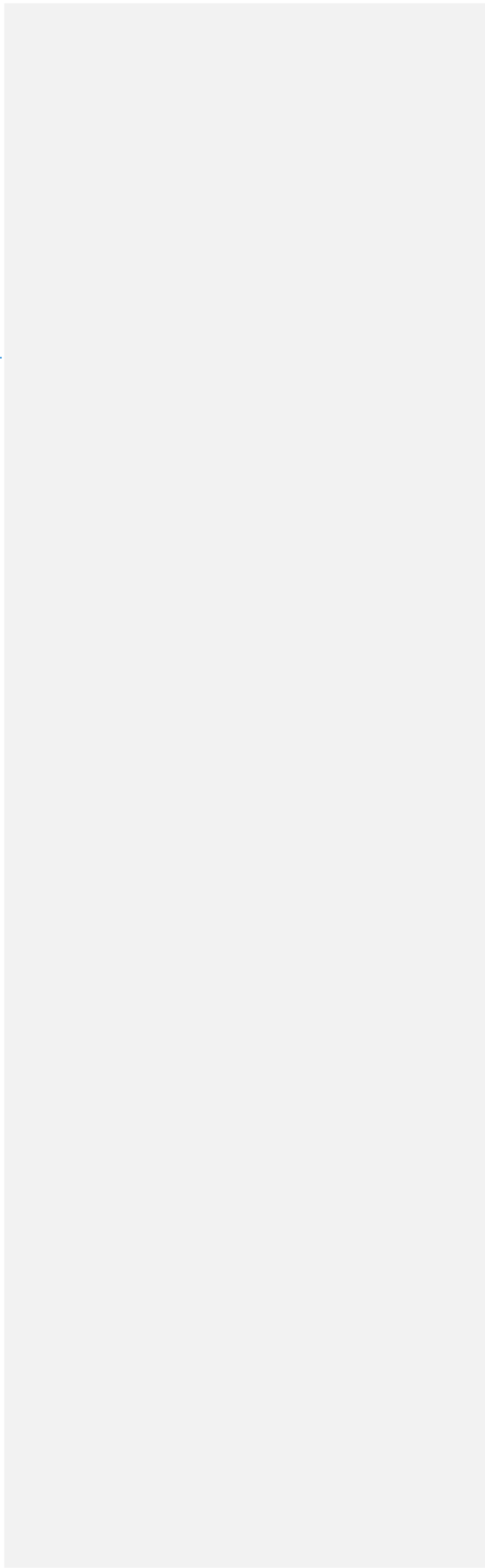
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

- [redacted] buiten reikwijdte verzoek [redacted]
[redacted]
[redacted]
- [redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]

Buiten reikwijdte verzoek

Buiten reikwijdte

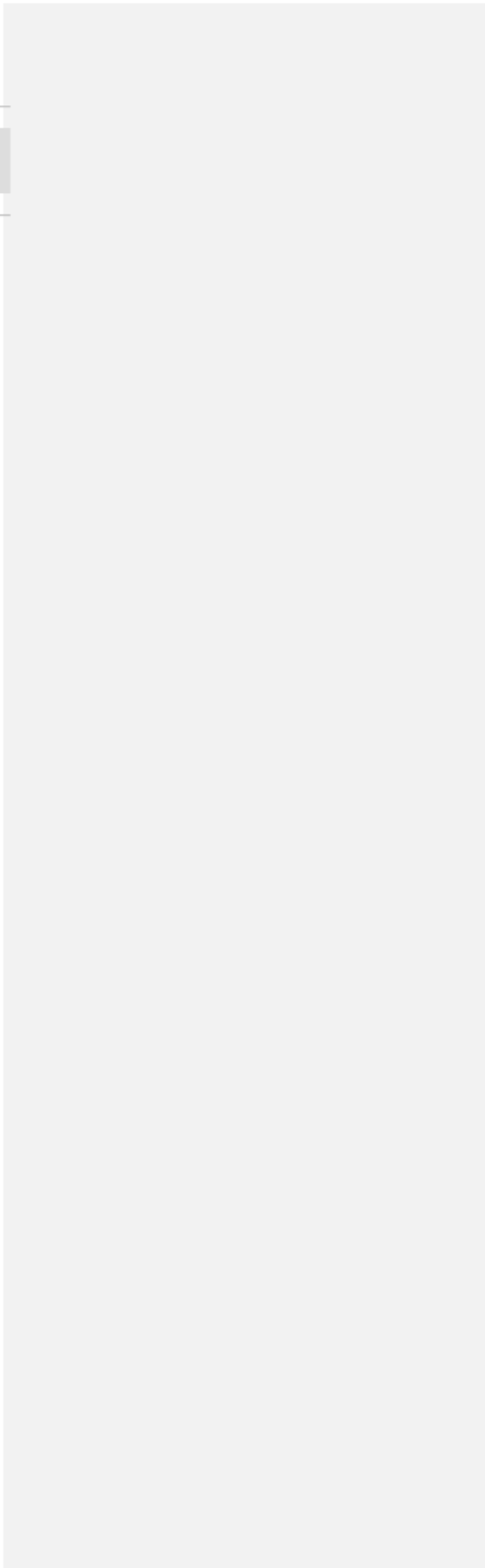
[Redacted text block 1]

[Redacted text block 2]

[Redacted text block 3]

[Redacted text block 4]

[Redacted text block 5]

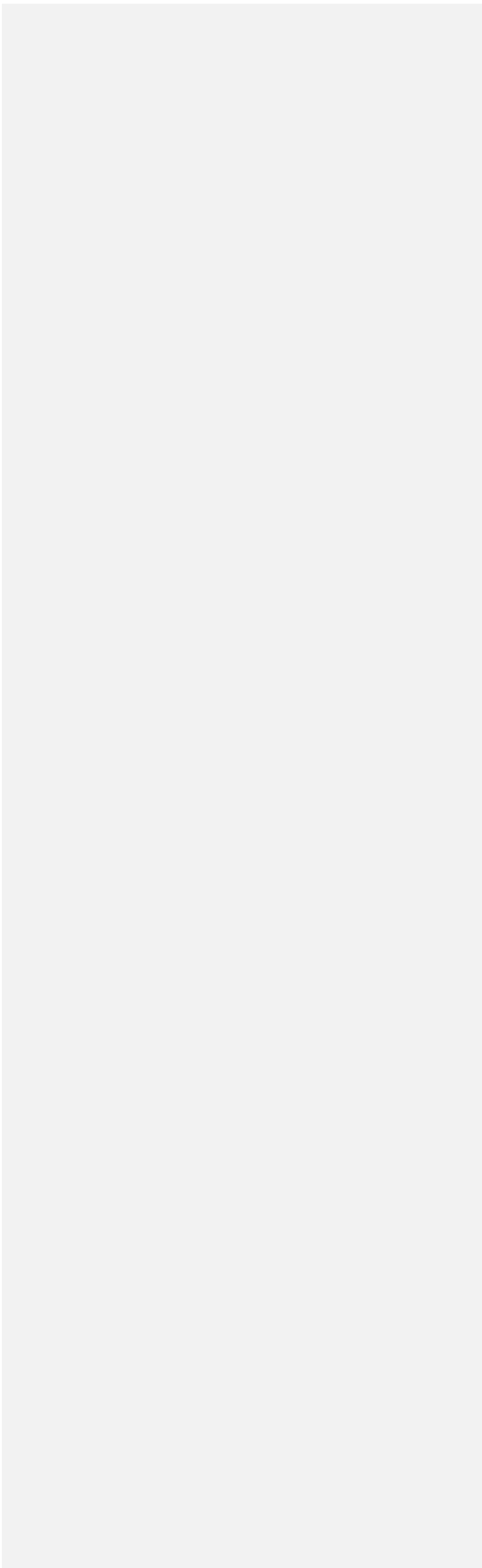

Buiten reikwijdte verzoek

[Redacted text block]

[Redacted text block]

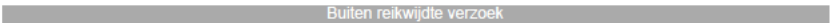

[Redacted text block]

Buiten re kw jdte verzoek

Buiten rekwijc

[Redacted content]

- Buiten reikwijdte verzoek
 Buiten reikwijdte verzoek

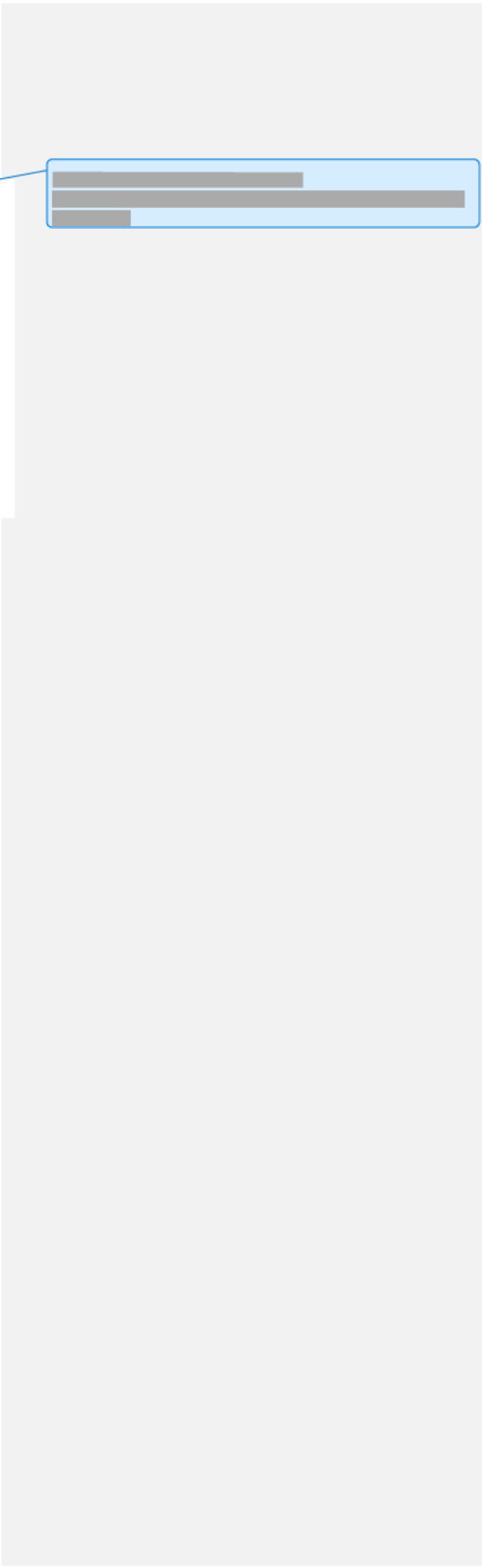
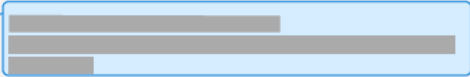
Buit Buiten reikwijdte verzoek oek

-

Buiten re kwijde verzoek

Buiten rekwijde

[REDACTED CONTENT]

³ Aangangsel Handelingen, vergaderjaar 2016/17, nr. 1181

Buiten reikwijdte verzoek

Buiten reikwijdte verzoek

- [Redacted]
- [Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

- [Redacted]
- [Redacted]

[Redacted]

- [Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

3. Buiten re kwijde verzoek

Buiten re kwijde verzoek

Buiten re kwijde

[Redacted content]

Buiten reikwijdte verzoek

- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]

- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]

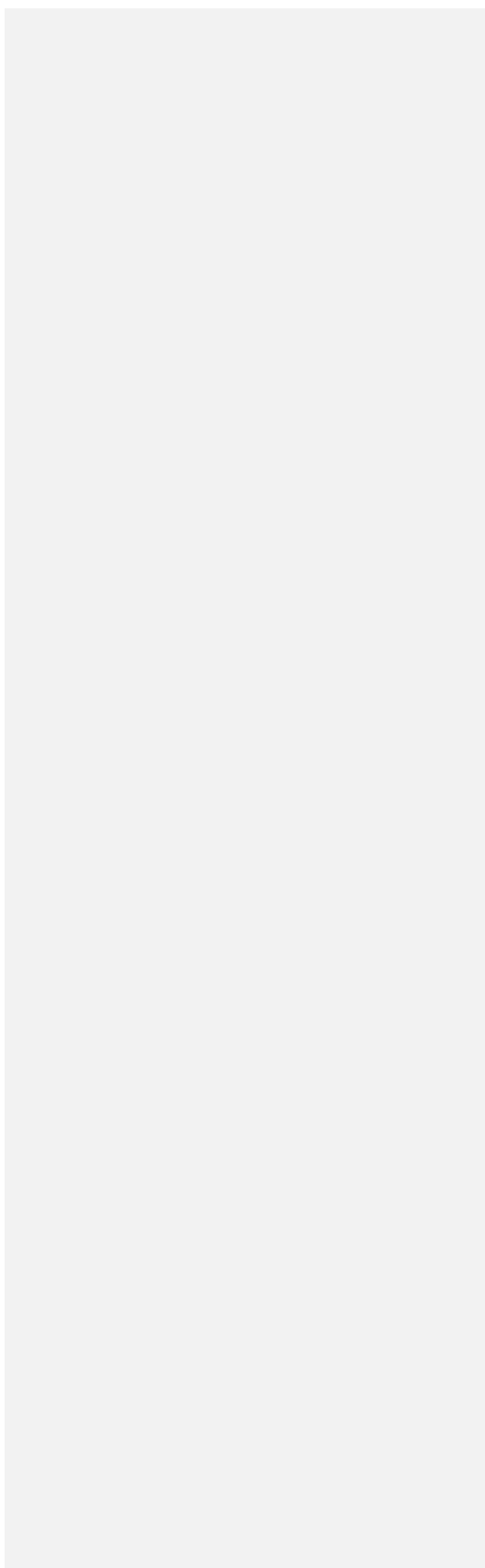
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]

- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]

- █ [Redacted]
- █ [Redacted]

- █ [Redacted]

- █ [Redacted]
- █ [Redacted]
- █ [Redacted]

Azool resistentie

1 Kern

- Het blijkt dat de schimmel *Aspergillus fumigatus* (hierna *Aspergillus*) steeds vaker resistent is tegen medicijnen in de groep van de azolen, hetgeen de behandeling van humane infecties met *Aspergillus* moeilijk maakt.
- Voor gezonde mensen is de schimmel *Aspergillus* geen gevaar. Patiënten met een verzwakt immuunsysteem (vanwege chronische longziekte of bijv. een transplantatie) lopen ernstig risico op een infectie met deze schimmel. Wanneer daarbij sprake is van de resistente vorm van deze schimmel zijn er weinig behandelopties en dat verhoogt de kans op overlijden.
- De Kamer is toegezegd inzichtelijk te maken welke bronnen er zijn waar de resistentie zich ontwikkelt en kan handhaven.
- Het onderzoek is gericht op gebruik als gewasbeschermingsmiddelen en biociden. Gebruik in cosmetica, diergeneesmiddelen en geneesmiddelen zijn buiten beschouwing gebleven.
- Uit een eerste en afgerond onderzoek naar gewasbeschermingsmiddelen werd resistente *Aspergillus* vooral aangetroffen in hopen met plantaardig afval uit de bloembollenteelt, hopen met groenafval en hopen met houtafval dat wordt verzameld voor compostering (pré-compost). Daarnaast blijkt dat de aanwezigheid van azolen én de groeiomstandigheden gezamenlijk van invloed zijn op de resistentie bij de schimmel.
- In vervolg onderzoek wordt gekeken naar factoren die van invloed zijn op de groei en op de resistentie van schimmel *Aspergillus*. Dit onderzoek heeft vertraging opgelopen, vanwege uitvoeringstechnische redenen en wetenschappelijke discussies. Het onderzoek is in de afrondende fase; het onderzoeksrapport wordt een dezer dagen verwacht. De Kamer zal zo snel mogelijk worden geïnformeerd.

2 Achtergrond en stand van zaken

- Azolen (schimmelwerende stoffen) hebben een breed toepassingsgebied, naast medicijnen, diergeneesmiddelen en cosmetica worden ze ook gebruikt in gewasbeschermingsmiddelen om schimmels te bestrijden en in biociden zoals voor houtverduurzaming, behanglijm, schimmelwerende kitten en verven. *Aspergillus* komt algemeen voor in het milieu. De resistente schimmel wordt internationaal gevonden.
- De waarneming dat in toenemende mate resistente *Aspergillus fumigatus* wordt gevonden bij patiënten met een *Aspergillus*-infectie was aanleiding om onderzoek te doen naar de bronnen van de resistentie. Het RIVM, Radboudumc, Wageningen Universiteit (WU) en het Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM) zijn dit onderzoek in mei 2015 in opdracht van VWS gestart. Het eerste onderzoek naar de resistentiebronnen is inmiddels afgerond.
- Resistente *Aspergillus* is vooral aangetroffen in pré-compost van de bloembollenteelt, groen- en houtafval. Niet uit te sluiten is dat er nog andere 'hotspots' zijn omdat niet alle gebruikstoepassingen zijn meegenomen. . Uit het onderzoek blijkt dat naast de aanwezigheid van azolen ook diverse andere factoren invloed hebben op de groei van de schimmel (zoals verblijftijd, temperatuur, vochtigheid en zuurgraad) en de resistentie bij *Aspergillus* beïnvloeden. LNV financiert dit vervolgonderzoek waarin deze factoren nader worden gedefinieerd. Het onderzoek is nog niet afgerond, het rapport wordt een dezer dagen verwacht.
- Daarna zal het rapport worden beoordeeld op de vraag of en zo ja welke maatregelen moeten worden genomen. Hierbij is een zorgvuldige afweging nodig (o.a. juridisch, interdepartementaal (IenW en VWS).
- Het Ctgb heeft daarnaast aangegeven om binnen zijn bevoegdheid, als daar wetenschappelijke grond voor is, in te grijpen in de toelating en te bezien of beperkende maatregelen nodig zijn en of deze maatregelen het probleem afdoende oplossen.
- In februari 2014 is de motie Ouwehand (Kamerstuk 27 858, nr. 222) aangenomen, die het kabinet verzoekt om vijf azolen van de markt te halen. In reactie hierop heeft het kabinet in april 2014 aangegeven dat er geen wetenschappelijke onderbouwing is voor een dergelijke maatregel en dat er verschillende andere maatregelen genomen zullen worden waaronder aanvullend onderzoek over de relatie tussen het gebruik van azolen en het ontstaan en

overleven van resistente schimmelstammen (Kamerstuk 27 858, nr. 264). De Kamer is per brief in mei 2016 (Kamerstuk 27 858, nr. 365) over de start van dit onderzoek geïnformeerd.

- Op basis van de nu bekende onderzoeksresultaten heeft RIVM een aantal beleidsaanbevelingen gedaan: onderzoek hoe de mens besmet raakt met resistente sporen, neem de behandeling van organisch afval onder de loep, pas verschillende vormen van schimmelbeheersing toe die effectief zijn tegen doel organismen én minder selectiedruk uitoefenen op *Aspergillus*.
- Het kabinet heeft de Tweede Kamer is op 4 december 2017 geïnformeerd over het onderzoek naar azolenresistentie bij de schimmel *Aspergillus*. De Kamer is toegezegd dat zij medio 2018 informatie ontvangt over de vervolgstappen, waarin ook het beleidsadvies van het RIVM wordt betrokken.
- In januari en mei 2018 is overlegd met de brancheorganisaties van de bollen- en boomteelt en de verwerkers van organische stoffen. De brancheorganisaties erkennen de problematiek en gaan alvast kijken welke oplossingen mogelijk zijn. De bloembollen sector heeft verkend wat nodig is om de compostering van afval van bloembollen te professionaliseren.
- Eind april 2019 heeft het RIVM het onderzoeksrapport 'New insights in the development of azole-resistance in *Aspergillus fumigatus*' afgerond. Streven is om het rapport voor het AO van 06-06-2019 naar de Kamer te sturen. In die aanbiedingsbrief geeft u aan het belangrijk te vinden een brede en zorgvuldige afweging te maken over de vervolgstappen. Daarbij te betrekken het RIVM en het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb), de bloembollensector en de professionele composteerders om nationaal en internationaal tot een goede aanpak te komen.
- Daarnaast heeft het RIVM een advies opgesteld dat beoogt de surveillance van infecties bij mensen en de diagnostiek van infecties met de resistente *Aspergillus* te verbeteren. VWS heeft RIVM gevraagd dit advies verder uit te werken.

Commented [5.1.2 e Woo]: Gezien de focus in het vervolgrapport op de bloembollensector lijkt me dat deze hier ook genoemd moet worden

3 Nederlands standpunt

- Het kabinet deelt de zorg van de toenemende resistentie van de schimmel *Aspergillus fumigatus* tegen medicijnen met azolen.
- De resistentie van de schimmel *Aspergillus fumigatus* is een probleem met internationale dimensies en met een grote kennislacune. Het thans lopende onderzoek kan aanleiding geven om het onderwerp Europees te agenderen.
- De verwachting is dat de uitkomsten van het onderzoek aangrijpingspunten zullen geven voor verder onderzoek naar praktische maatregelen die de ontwikkeling en verspreiding van de resistente *Aspergillus* kunnen verminderen.

4 Krachtenveld

5.2.1 Woo

[Redacted text block]

5 Spreeklijn AO

5.2.1 Woo

[Redacted text block]

Commented [5.1.2 e 17]: 5.2.1 Woo

- [Redacted] 5.2.1 Woo [Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
- [Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]

Commented 5.1.2.d 18]: 5.2.1 Woo

Cumulatie - Stapelen van gewasbeschermingsmiddelen en effecten daarvan

1 Kern

- Een teler gebruikt verschillende gewasbeschermingsmiddelen. In de samenleving zijn zorgen over de effecten hiervan op de omgeving (mens, dier en milieu) en op de gezondheid via residuen op voedsel.
- De huidige risicobeoordeling gebeurt per aanvraag, dus per middel (of tankmix). Bij de risicobeoordeling van de effecten van een middel op de gezondheid van mens, dier en milieu worden veiligheidsmarges gehanteerd: enerzijds wordt een conservatieve inschatting van de blootstelling gemaakt, anderzijds worden veiligheidsfactoren aangebracht in de normstelling.
- Bij de vaststelling van Maximale Residu Limieten (MRL's) voor voedingsmiddelen wordt rekening gehouden met het feit dat een stof op verschillende voedingsmiddelen kan voorkomen.
- Bij het vaststellen van blootstellingsnormen wordt geen rekening gehouden met combinatie-effecten van middelen die onafhankelijk van elkaar worden toegepast. Er is onderzoek gaande om de beoordelingsmethodieken op dit punt te verbeteren. Het betreft
 - 1 - mogelijke effecten voor de omgeving – mens, dier en milieu – door het stapelen van dezelfde en verschillende werkzame stoffen door gebruik van diverse gewasbeschermingsmiddelen
 - 2 - mogelijke combinatie-effecten van residuen van verschillende werkzame stoffen die in het dagelijkse voedsel kunnen voorkomen.

2 Achtergrond en stand van zaken

Ad 1

- EFSA zal in 2019 een richtsnoer afronden om gecombineerde blootstelling aan verschillende werkzame stoffen te kunnen beoordelen. De procedure is dat dit richtsnoer dan aan de Europese Commissie wordt voorgelegd en vervolgens legt de commissie deze dan voor aan de lidstaten.
- WUR toonde in 2017 aan dat het gebruiken van verschillende middelen (merken) in de aardbeienteelt door stapeling van werkzame stoffen tot nadelige milieueffecten leidt. Het Ctgb werkt aan een oplossing voor dit probleem.

Ad 2

- De Europese wetgeving voor residuen van gewasbeschermingsmiddelen voorziet erin dat in de toekomst bij het vaststellen van residunormen (MRL's) rekening wordt gehouden met combinatie-effecten van verschillende werkzame stoffen. Hiervoor ontwikkelt EFSA een rekenmethodiek. Het RIVM werkt hieraan mee, via een partnership agreement.
- In 2015 en 2016 is de software ontwikkeld en getest om de cumulatieve beoordeling voor Europese lidstaten mogelijk te maken. De tweede fase van 2017-2019 bestaat uit de validatie en brede implementatie van de methodiek voor cumulatieve beoordeling van residuen van gewasbeschermingsmiddelen in diverse wettelijke (EU) kaders en met het oog op brede toepassing door alle lidstaten.
- Gewerkt wordt aan de verdere ontwikkeling van deze software en het uitrekenen van de gecombineerde blootstelling aan meerdere gewasbeschermingsmiddelen met eenzelfde effect. Het gaat om groepen van gewasbeschermingsmiddelen die effecten kunnen hebben

op onder andere de lever, het zenuwstelsel, bijniere, ogen, de processen en organen die van invloed zijn op de ontwikkeling, de bloedcirculatie en/of de voortplanting.

- Dit werk is inmiddels grotendeels klaar voor de stoffen met een effect op het zenuwstelsel en op de schildklier en medio 2019 komen hier rapporten over beschikbaar. Voor de andere organen werkt EFSA hier nog aan – deze volgen later.
- In november 2017 publiceerde Trouw een artikel over meerdere stoffen uit gewasbeschermingsmiddelen die aangetroffen werden op aardbeien, getiteld 'Aardbeien zes keer giftiger dan ander fruit door cocktail-effect'. Daarop liet het ministerie van VWS het RIVM berekeningen maken van de cumulatieve blootstelling van de Nederlandse consument, voor zover daarvoor nu een methode bestaat.
- Het RIVM berekende de blootstelling van de Nederlandse bevolking, rekening houdend met de voorkomende voedingspatronen en de gevonden residuen. Het rapport hierover is in juli 2018 aan de Kamer opgestuurd. Hieruit bleek dat de cumulatieve blootstelling de gestelde gezondheidswaarden niet overschrijft. Deze conclusie geldt alleen voor stoffen die een effect hebben op het zenuwstelsel en op de schildklier, omdat op dit moment alleen daarvoor een berekeningsmethode beschikbaar is.
- De minister van VWS heeft de Kamer toegezegd de berekening van de blootstelling van de Nederlandse consument opnieuw te laten uitvoeren, zodra de nieuwste residuegegevens van de NVWA (uit 2018) beschikbaar zijn. Het geactualiseerde onderzoek wordt na de zomer verwacht.

3 Nederlands standpunt

- Nvt.

4 Krachtenveld

5.2.1 Woo
[Redacted text block]

Spreeklijn

- 5.2.1 Woo [Redacted text block]
- [Redacted text block]
- [Redacted text block]
- [Redacted text block]

Commented [5124] 19]: Opm Luuk:
Let erop dat er nog geen methode beschikbaar is die bij de toelatingsbeoordeling (dus vooraf) rekening kan houden met cumulatie. De beoordelingsmethodiek die binnenkort beschikbaar komt berekent de blootstelling aan residuen, per definitie achteraf.

Buiten reikwijdte verzoek

buiten reikwijdte

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

- [Redacted]
- [Redacted]

[Redacted]

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

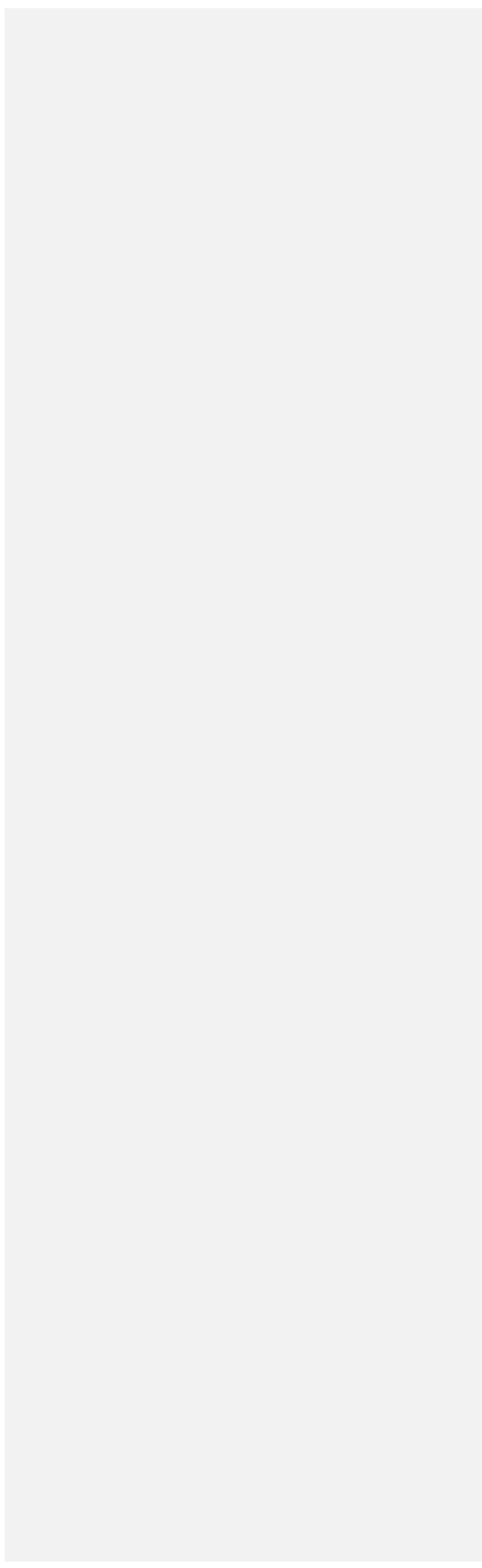
Buiten reikwijdte verzoek

- | [Redacted]
- | [Redacted]
- | [Redacted]
- | [Redacted]

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- | [Redacted]
- | [Redacted]
- | [Redacted]
- | [Redacted]

- [Redacted]
- | [Redacted]
- | [Redacted]

- [Redacted]
- | [Redacted]
- | [Redacted]
- | [Redacted]
- | [Redacted]
- | [Redacted]

• Buiten reikwijdte verzoek

Buiten reikwijdte verzoek

Buiten reikwijdte

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

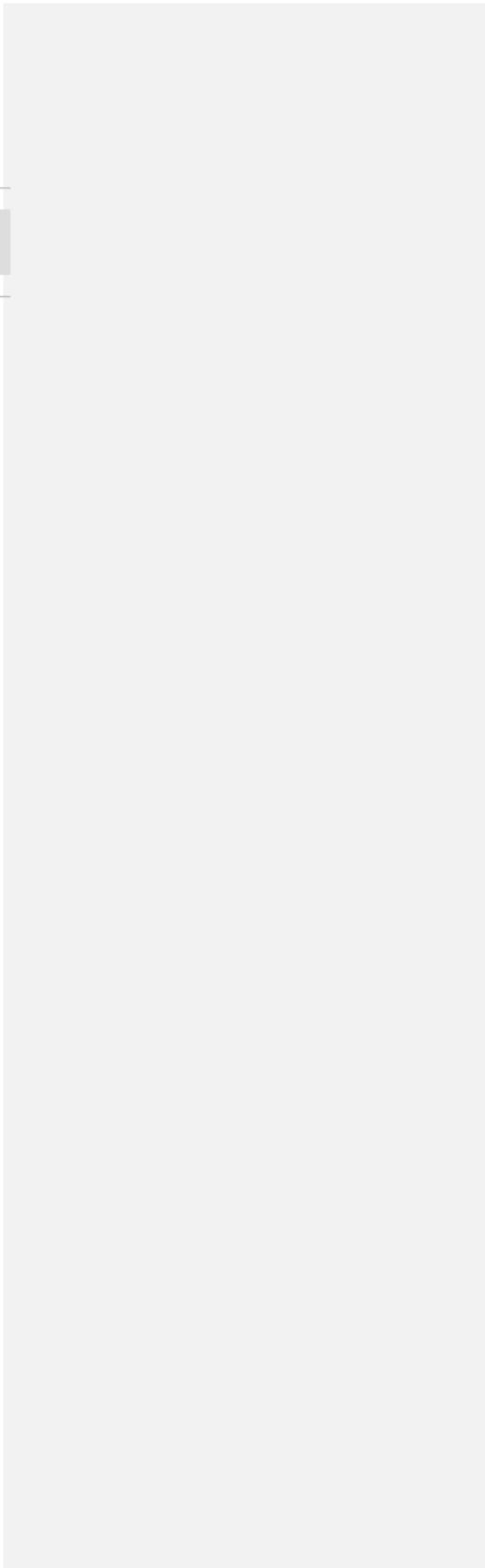
[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

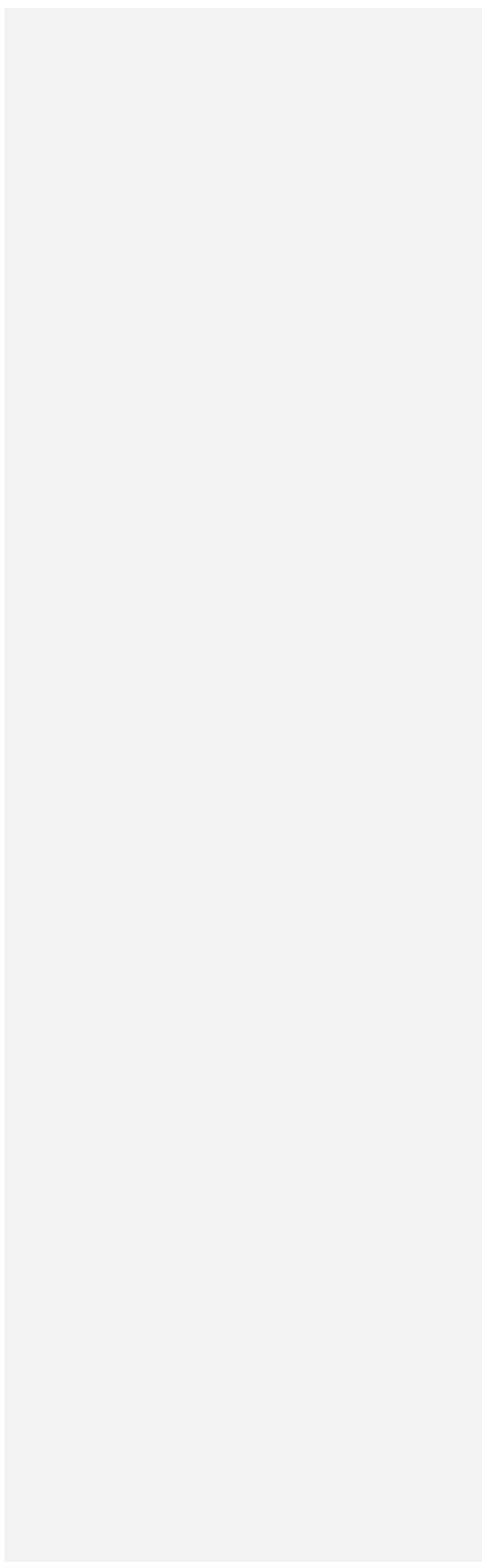

Buiten reikwijdte verzoek

[Redacted text]

[Redacted text]

- [Redacted text]
- [Redacted text]
- [Redacted text]
- [Redacted text]
- [Redacted text]
- [Redacted text]
- [Redacted text]
- [Redacted text]
- [Redacted text]
- [Redacted text]
- [Redacted text]

Onderzoek blootstelling omwonenden

1 Kern

- Omwonenden maken zich zorgen over hun gezondheid door het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op landbouwgrond dichtbij hun woningen.
- Op advies van de Gezondheidsraad en in opdracht van het ministerie van IenW en met medefinanciering van LNV heeft een onderzoek consortium onder coördinatie van het RIVM onderzocht in hoeverre er blootstelling plaatsvindt. Het onderzoeksrapport is recent opgeleverd door het RIVM en heeft media aandacht van Zembla, waarbij u bent betrokken.
- Op basis van de nu beschikbaar gekomen blootstellingsgegevens aan gewasbeschermingsmiddelen constateren de onderzoekers dat er geen onaanvaardbare risico's voor de gezondheid naar voren zijn gekomen. Er zijn geen grenswaarden overschreden en in de huidige toelatingsmethodiek wordt de blootstelling ook niet onderschat. Tegelijkertijd constateren onderzoekers dat er lacunes zijn in de beschikbare kennis. Het kabinet heeft de kamer toegezegd aan de Gezondheidsraad te vragen nader te onderzoeken of er gezondheidsrisico's zijn en hierover te adviseren.
- Het RIVM heeft in opdracht van VWS een gezondheidsverkenning uitgevoerd om na te gaan of een relatie kan worden gevonden tussen voorkomende gezondheidsproblemen en de nabijheid van agrarische percelen. Hieruit bleek geen verontrustend beeld.
- Daarnaast hebben recent omwonenden in Westerveld een onderzoek gedaan naar het voorkomen van gewasbeschermingsmiddelen in leefomgeving. Daarbij zijn resten van gewasbeschermingsmiddelen aangetroffen, die echter niet de grenswaarden overschreden volgens het Ctgb. Over dit onderzoek zijn veel vragen gesteld door de Tweede Kamer. De antwoorden zijn voor het AO van 24 april aanstaande naar de Kamer gestuurd, mede namens staatssecretaris van IenW en de minister van Medische Zorg.

2 Achtergrond en stand van zaken

- In 2014 heeft de Gezondheidsraad een advies uitgebracht over dit onderwerp, en waarover de Kamer is geïnformeerd (Kamerstuk 27858, nr. 230). De gezondheidsraad heeft geadviseerd:
 - Onderzoek te doen naar blootstelling van omwonenden van landbouwgrond aan gewasbeschermingsmiddelen;
 - de toelatingsprocedure aan te scherpen;
 - maatregelen te nemen die de blootstelling kunnen verminderen.
- De Kamer is op 10 april 2019 geïnformeerd over de uitkomsten van het Onderzoek blootstelling omwonenden (Kamerstuk 27858 nr. 450). Daarin toegezegd een advies te vragen aan de Gezondheidsraad over het vervolg. Momenteel wordt door het ministerie van VWS in afstemming met LNV en IenW in overleg met de Gezondheidsraad de adviesvraag voorbereid. Het streven is de adviesvraag voor het AO van 06-06-2019 te hebben vastgesteld. Het zal waarschijnlijk niet lukken de formele opdracht voor die tijd te verlenen. Mocht dat wel zo zijn dat verneemt u dat separaat voor het AO.
- Uit de Gezondheidsverkenning komt het beeld naar voren dat mensen die dichtbij landbouwareaal wonen gezonder lijken dan mensen die daar verder vandaan wonen. er is wel verband aangetoond tussen sterfte aan luchtweg aandoeningen en wonen in de buurt van maisteelt. Het is echter niet duidelijk welke factoren hieraan ten grondslag liggen. Het rapport is 5 juli 2018 naar de Kamer verzonden door de minister van VWS (Kamerstuk nr. 34775 XVI-149).
- Het Ctgb heeft in 2015 met het meest recent vastgestelde Europese wetenschappelijke model een selectie van toegelaten middelen ~~voor~~ de risico's voor omwonenden [herbeoordeeld. Deze selectie van middelen waren de middelen met het hoogste verwachte risico voor omwonenden, waaronder de middelen met toepassing in bollen.](#) Daaruit bleek dat toegelaten middelen volgens de door het Ctgb aangegeven gebruiksvoorschriften veilig kunnen worden gebruikt.
- De Kamer is geïnformeerd over de stand van zaken van het Onderzoek blootstelling omwonenden op 18 februari 2014 (Kamerstuk 27858 nr. 230) en 18 mei 2015 (Kamerstuk

Commented [A20]: Het risico voor omwonenden is geen Nederland specifiek aspect dat op geharmoniseerde wijze binnen Europa wordt beoordeeld

27858 nr. 311). Op 17 november 2017 is op verzoek van het lid Ouwehand een brief met de stand van zaken gestuurd (Kamerstuk 27858 nr. 409) die ook antwoorden geeft op vragen van de leden Kuiken en Nijboer (beide PvdA) over pesticide die schadelijk zijn voor baby's en van het lid Futselaar (SP) over bericht Hoge blootstelling pesticide geeft geboorte afwijking.

- Eind augustus 2017 is in Nature een artikel gepubliceerd over Amerikaans onderzoek naar de blootstelling van omwonenden voor gewasbeschermingsmiddelen. Het RIVM heeft de studie beoordeeld als een degelijke studie. De studie is uitgevoerd in de Verenigde Staten in een situatie die niet vergelijkbaar is met de situatie in Europa en specifiek die in Nederland. Er is nu geen reden om de toelatingsbeoordeling aan te passen als gevolg van deze Amerikaanse studie.

3 Krachtenveld

5.2.1 Woo

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

4 Spreeklijn AO

5.2.1 Woo

[Redacted text block]

5.2.1 Woo

[Redacted text block]

○ 5.2.1 Woo

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

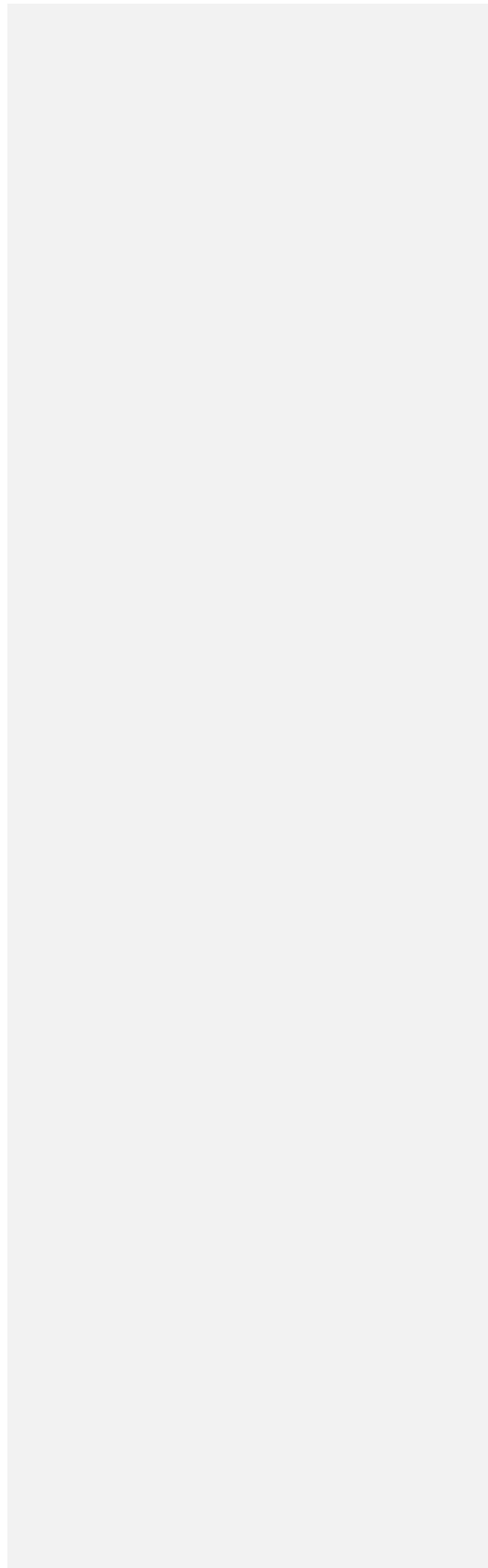
[Redacted text block]

[Redacted text block]

Commented [5.12.20] 21]: Opm Luuk:
Dat laatste gaat voorbij aan het toelatingsbeleid en is een zaak van ruimtelijke ordening

5.2.1 Woo

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

- 5.2.1 Woo
 - [Redacted]
 - [Redacted]
 - [Redacted]
- [Redacted]
 - [Redacted]
 - [Redacted]
 - [Redacted]
 - [Redacted]
- [Redacted]
 - [Redacted]
 - [Redacted]
 - [Redacted]
 - [Redacted]
- [Redacted]
 - [Redacted]
 - [Redacted]
 - [Redacted]
 - [Redacted]

